

szült. A réz vörös színét bajelhárító hatásának tartották, de Löw szerint nem ez hatott, hanem azok közül, akik rátekintettek, csak azok gyógyultak meg, akiknek a szívében Isten szeretete volt. Azt viszont nem tartom valószínűnek, hogy a gyógyszerészek jelképe a bibliai ércigytől származik, és nem Aszklépiosz kígyójától.

Az ásványok csoportjai közül mind a három másféle tárgyalásmódot kívánt.

A fémek közé tartoznak nemesfémek, az arany és az ezüst, valamint a természet, amelyek valódi ásványok. A többi előforduló fém, részben a réz, de különösen a vas, az ón és az ólom előfordulnak ugyan a természetben nagyon ritkán természetes formájában, de valódi alkalmazásuk más ércásványok feldolgozása által válik lehetővé. A bibliai említések is ilyen, már kinyert fémekre, és nem az illető elem természetváltására vonatkoznak.

A drágakövekkel kapcsolatban a szerző rámutat, hogy az ásvány- és drágakőnevek azonosítása a mai tudományos nevekkal nagyon bizonytalan, mert az ókorban még nem voltak pontos meghatározási módszerek, és az eredeti héber nevek jelentése a többszörös fordítás következtében is módosulhatott. Ez magyarázza a mai biblikiadások közötti eltéréseket is. A drágakövek a *Bibliában* főleg két, egymással valószínűleg összefüggő téma keretében fordulnak elő, ez a főpap *hósenje*, azaz melltáskája, a másik az új Jeruzsálem alapkövei a *Jelenések könyvében*. A 12-es szám mind a két helyen Isten népe teljességét jelképezheti. De olyan magyarázatot is említ a könyv, amely a drágaköveket a 12 apostollal azonosítja. Ez azzal lehet összhangban, hogy az egyház „*az apostoloknak és prófétáknak alapkövén épül fel* (Efézus 2,20).

A harmadik csoport egyéb ásványokat tartalmaz. Ezeket főleg praktikus felhasználásuk miatt említi a *Biblia*. Ilyen a kőszó, amelynek azonban komoly szimbolikus jelentése is van, és az aszfalt, amely tulajdonképpen szigorúan véve nem is ásvány, de a

bibliai tájakon gyakran előforduló természetes anyag, valamint a kén. Ide tartoznak még inkább kozmetikai célra vagy dísz tárgyak készítésére használt ásványok, mint az antimonit, cinnabarit és alabástrom.

Bár tudom, hogy egy ilyen mű sem törekedhet teljességre, mégis én két bibliai témát még bevettem volna a felsorolásba. Az egyik az ezüsthöz az a szép mondás, hogy „*ha ő kőfal, építsünk azon ezüsthöz palotát*” (Énekek éneke 8,9), a másik Lót felesége, aki sóbálvánnyá változott. Bár nem ásvány, de nagy gyakorlati jelentősége és a természetben játszott szerepe miatt meg lehetett volna még említeni az agyagot, azaz „*a föld porát*”, amelyből Isten az embert formálta.

A *Biblia* az élet teljességét felöleli, ami a benne említett ásványok sokféleségében is megnyilvánul. Ezt fejezi ki a könyv címe: *A mélységektől a magasságokig*. A mélységekben talált ásványok a mennyei magasság kiábrázolóit lesznek.

(Barna Tamás–Tóth László: *A mélységektől a magasságokig. Ásványok a Bibliában*. Barna Tamás, Kecskemét, 2020. 100 oldal)*

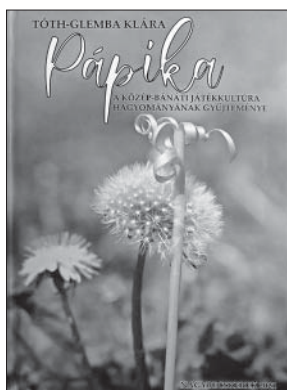
Viczián István

KÖZÉP-BÁNÁT GYERMEKJÁTÉKAI

Ritkán van alkalmunk a közép-bánati magyar települések népi kultúrájával foglalkozó publikációval találkozni. A magyar és szórványmagyar népiélet bánati kutatói eleinte jobbra az al-dunai székelyek vidékünkön alig ismert szokásanyagára figyeltek (Botka József, Ujváry Zoltán, Bartha Elek), majd néhány néprajzkutatónk a Kálmány Lajos-i hagyomány továbbélését igyekezett felkutatni (Beszédes Valéria, Tóth Ferenc). A vajdasági népköltészeti antológiák – népmesék, népdalok, népi imádságok gyűjteményei – is tartalmaznak szép számban bánati anyagot (Penavin Olga, Bodor Ani-

* Megrendelhető: dr. Barna Tamás, 6000 Kecskemét, Pósa L. u. 9., vagy e-mailen: barnaesfiai@gmail.com

kó, Silling István). Újabban az észak-bánáti Aranka-szög néhány települése is felkeltette fiatal kutatónk érdeklődését (Fehér Viktor). A nyelvjáráskutatás már többet foglalkozott a bánáti magyarok nyelvhasználatával (Penavin Olga, Matijevics Lajos, Silling István), illetve a népmesék és a mesemondás hagyományja is több figyelmet kapott. Egyéni településvizsgálatok, a népeletre is kitekintő leírások tarkítják ezt a képet (Bogdán József, Simon Sándor, Tóth-Glemba Klára, Törköly István), valamint a dél-bánáti szórványmagyarság vallásos és egyéb hagyományait is feldolgozó monográfia (Szőke Anna). És még egyéb publikáció is megjelent az említett vidékről – gondoljunk csak a művelődés- és helytörténeti vizsgálódásokra (Németh Ferenc, Szabó József).

Meg kell köszönnünk Tóth-Glemba Klárának azt a türelmes és szorgalmas kitartást, amellyel összegyűjtötte e vidék eddig ismeretlen népeleti szekvenciáját és így most egy új bánáti néprajzi kiadványt vehetünk a kezünkbe: a közép-bánáti gyermekjátékok gyűjteményét, ame-

lyet hosszú éveken át gyűjtögetett a szerző öt bánáti helységben. Könyvének, a *Pápika* címűnek már a legelején megadja térképét is a nagy Bánság e részének, hogy könnyebben eligazodjon a földrajzilag arrafelé kevésbé jártas olvasó. Nagybecskerek, Szentmihály, Muzslya, Lukácsfalva, Nezsény és Erzsébetlak gyermekeinek régi és újabb játécai gyűjtését az emlékezésekből és a maga által is megélt falusi életvitelből merítette a szerző.

Könyvének anyagát hét nagy fejezetre osztotta fel Tóth-Glemba Klára, az eszközös játékok, a mozgásos játékok, a párválasztó játékok, a műveltségi játékok, a kiszámolók,

a csúfolók és a gyermekhiedelmek fejezetekre. Ezeken belül is külön csoportosította a játékokat – jelentse ez akár magát a történetést, a játszást, avagy a játékszert. Így kerülnek az eszközös játékok külön csoportjába a tárgykészítő játékok, az eszközös-ügyességi játékok és a labdajátékok; a mozgásos játékoknál külön említi az ölbeli gyermekjátékokat, a fogócskákat, a vonulásokat és egyéb játékokat. Itt meg kell jegyeznünk, hogy az eszközös játékok és a mozgásos játékok között sok az átfedés, ugyanis a játék csak magában nem volna érdekes a gyermeknek, ha ő maga nem izeghetne-mozoghatna, futhatna, bújócskázhatna.

Kedves emlékeket ébreszt az idős olvasóban az a sok-sok játék, amelyet mi magunk is játszottunk gyermekkorunkban földrajzi távolságtól függetlenül, s még ma is tudjuk a kiszámolók vagy csúfolók valamely variánsát.

Külön vizsgálódást érdemelnének azok a játékleírások, amelyekben igen régi, talán még ősvallási elemek is előfordulnak – a betegség elküldése vagy ráolvasással másra küldése: „Földanyám, torkom fáj, neked fájjon...”; „Okháj, bokháj, ha möggyógyul, nem fáj / Ha fizetsz, né fájjon, ha nem, fizetsz, hagy fájjon...”; esővarázslás a prücsök lábával stb. Azt is meg kell dicsérnünk Tóth-Glemba Klára könyvében, hogy a begyűjtött szövegeket eredeti nyelvjárási alakjukban közölte, s így mintegy betekintést ad a helyi nyelvhasználatba. Természetes, hogy a heterogén nyelvi közösségekben élő magyarok nyelvhasználatában előfordulnak a környezet szerb nyelvéből vett kifejezések is, mint például a bracska, pranglija, dólézás, dupétázás stb. Növényhatározói ismeretterjesztő jellege is van a könyvnek. Ilyen maga a címe is: *Pápika*, vagy Jézuska lámpája. Tóth-Glemba Klára *Pápika* című új könyve a vajdasági Kiss Lajos Néprajzi Társaság érdekes, hasznos és jelentős új kiadványa.

(Tóth-Glemba Klára: *Pápika*. A közép-bánáti játékkultúra hagyományának gyűj-

teménye. Válogatás Nagybecskerek, Muzslya, Szentmihály, Lukácsfalva, Erzsébetlek és Nezsény játékaiból. Kiss Lajos Néprajzi Társaság, Nagybecskerek, 2021. 105 oldal)

Silling István

A MAROSSZÖG TÖRTÉNETI FÖLDRAJZI MONOGRÁFIÁJA

A kötet szerzője a Délvidék egyik meghatározó jelentőségű mezorégiójával foglalkozik. A Maros, a Tisza és az Aranka által közrezárt mintegy 1500 km²-nyi terület természeti, társadalmi-gazdasági sajátosságai markánsan különböztek és különböznek a történelmi Csongrád és Csanád vármegyétől, s bizonyos elemekben a Bánság, illetve az egykori Torontál vármegye más régióitól is. A Marosszög az egykori Temesi Bánság északnyugati kapuja, melynek adottságait és a társadalom számára igénybe vehető – időben változó – természeti és humán erőforrásait, s mindezek hasznosítását Kókai Sándor e monográfiában elemezte, értékelte és összegezte. Az elmúlt évszázadokra visszatekintve, a történelmi földrajz analízáló és szintetizáló kutatási módszereinek (pl. retrospektív, retrogresszív, komparatív módszer stb.) és speciális forrásainak alkalmazásával kerültek bemutatásra a természeti-táji környezet erőforrásainak évszázadokon átívelő emberi hasznosítási lehetőségei. A szerző a Marosszög környezettörténetéből az antropogén tájhasználatnak, a természeti erőforrások használatának alakulását, térszerkezetét és változásának folyamatát mutatta be. A kötet szerzője a táj- és erőforráshasználat történelmi szakaszainak segítségével e régió korabeli – a gazdasági-gazdálkodási prioritásokat előtérbe helyező – állapotának komplex feltárását és helyzetértékelését, az emberi tevékenységi formák idő- és térbeli rendszerének rekonstrukcióját végezte el. Ezen belül prioritást a természeti környezet (az agroökológiai potenciál) és a társada-

lom közötti kölcsönhatásrendszer vizsgálata kapott. A szerző a teljes fejlődésfolyamatot úgy mutatja be, hogy egy-egy történelmi időszak (vagy idősík) jelenségeit vizsgálta, történelmi földrajzi és történelmi (humán) ökológiai megközelítéssel.

A könyv egyes fejezetei alapján információkat kaphat az olvasó arról, hogy a tájpotenciál hogyan befolyásolta a mindenkori tájhasználatot és a gazdasági térszerkezetet, tágabb értelemben a lakosság megélhetését biztosító gazdasági tevékenységet. E vonatkozásban az alábbi összefüggések, régiós sajátosságok és prioritások emelhetők ki.

A Marosszög területe már a középkorban több mikrorégióra különült és szervesen beépült Magyarország – ezen belül a Délvidék – földrajzi munkamegosztásába.

A pozsareváci béke után regenerálódó marosszögi tájhasználat differenciáltsága nemcsak a geotényezőkkal, hanem a tájban élő magyar és egyéb etnikumok kultúrájával és hagyományrendszerével is összefügg. Ennek megfelelően a táj benépesülésével és gazdasági birtokbavételével meginduló kultúrtájteremtő munka eredményeit a szerző az együtt élő népek közös alkotásaként és történelmi örökségeként értékelte.

A XVIII. század és a XIX. század első évtizedei az ősi ártéri gazdálkodás térszerkezeti sajátosságait és a gazdasági egységek termelési övezeteit, tágabb értelemben a lakosság megélhetését biztosító anyagi javak és gazdasági tevékenységek specifikumait jelzik. A történelmi-geográfiai adatok és térképészeti források alapján a szerző bizonyította, hogy a Marosszög területén a gazdasági egységek sajátos termelési övezetekben, meghatározott időkeretek között gazdálkodtak az adott térben.

A szerző azt is megállapította, hogy az itt élők a XIX. század elejéig nagyobb területekre kiható, a táj jellegét megváltoztató folyószabályozási munkálatokba nem fogtak. A környezeti potenciál kihasználását jelentő komplex tevékenységi forma két alappilléren nyugodott, a külterjes szántó-